
As Cortes de Cádiz e a Constitución de 1812

Historia de España.

2º Bacharelato

José Luis Méndez

Índice

- **Orixe ideolóxica e marco europeo**
- **Ideas fundamentais**
- **Convocación das Cortes en Cádiz**
- **Composición e funcionamento**
- **Correntes ideolóxicas**
- **Procedemento parlamentario**
- **Labor lexislativo**
- **Reforma municipal e fiscal**
- **Constitución de 1812: soberanía e poderes**
- **Constitución de 1812: dereitos e territorio**
- **Vixencia e consecuencias**

Orixe ideolóxica e marco europeo

- **Contexto de crise dinástica:** O inicio da Guerra de Independencia, coa **ocupación napoleónica** e as **Abdicacións de Baiona**, creou un baleiro de poder. Ante a ausencia do monarca lexítimo, Fernando VII, as xuntas de resistencia asumen a soberanía en nome do pobo. A Xunta Central Suprema, como máximo órgano de goberno, decide convocar as Cortes para lexitimar o seu poder e organizar a resistencia.
- **Motor intelectual liberal:** As ideas que impulsaron as Cortes non eran novas, senón o froito da difusión da **Ilustración e do liberalismo** do século XVIII. En España, figuras como **Jovellanos** xa teorizaran sobre a necesidade de reformas. A masonería e as redes de Ateneos funcionaron como focos de difusión destas novas ideas, creando o "humus" intelectual que xerminou en Cádiz.
- O asedio francés a Cádiz convértea na única cidade libre e protexida pola frota británica, o que lle permite funcionar como **bastión do liberalismo**.

Ideas fundamentais

- **Contrato social:** As Cortes de Cádiz romperon coa tradición do dereito divino e adoptaron a idea do **contrato social**. Para pensadores como **Rousseau e Locke**, a soberanía non reside no monarca, senón na nación, que cede parte dos seus dereitos para que o poder sexa exercido en beneficio de todos. Esta idea é a base da **soberanía popular** ou nacional.
- **División de poderes:** Fronte ao poder absoluto do rei, a teoría de **Montesquieu** defende a división do poder en tres ramas: **lexislativo, executivo e xudicial**. O obxectivo é garantir a liberdade dos cidadáns e evitar a tiranía, xa que cada poder controla aos outros.
- **Dereitos do Home:** A **Declaración dos Dereitos do Home e do Cidadán de 1789**, produto da Revolución Francesa, influíu directamente no recoñecemento dos dereitos individuais. As Cortes de Cádiz asumiron o principio da **igualdade xurídica**, que poñía fin aos privilexios de nobreza e clero.

Convocación das Cortes en Cádiz

- **Baleiro de poder:** Tras as Abdicacións de Baiona, as xuntas provinciais e a **Xunta Central Suprema** actúan como o goberno lexítimo. O obxectivo era lexitimar a loita contra o invasor e organizar un goberno en ausencia do monarca.
- **Cádiz como bastión:** En xaneiro de 1810, a Xunta Central convocou as **Cortes Xerais e Extraordinarias**. A elección da cidade non foi casualidade: Cádiz era a única cidade non ocupada e resistía o asedio francés, o que garantiu a seguridade dos deputados e permitiu a celebración das sesións.

Documento. Declaración das Cortes (24 de Setembro de 1810)

“As Cortes xerais e extraordinarias da Nación española, congregadas na Real Isla de León, conforme en todo coa vontade xeral [...], recoñecen, proclaman e xuran de novo polo seu único e lexítimo Rei ao Señor don Fernando VII de Borbón; e declaran nula [...] a cesión da coroa que se di feita a favor de Napoleón, non só pola violencia que interveu naqueles actos inxustos e ilegais, senón principalmente por faltarlle o consentimento da Nación”.

- Autoría: Cortes Xerais e Extraordinarias da Real Ínsua de León.
- Finalidade: Restablecer a lexitimidade borbónica e afirmar que a soberanía só reside na nación.

Composición e funcionamento

- **Sufragio indirecto:** A convocatoria das Cortes establecía un **sufragio universal masculino indirecto** para os maiores de 25 anos. A guerra, con moitos territorios ocupados, fixo que a elección se adaptase ás circunstancias.
- **Predominio da burguesía e clases medias:** A dificultade para elixir representantes nos territorios ocupados favoreceu que moitos deputados fosen escollidos entre as elites liberais de Cádiz. O resultado foi unha composición socialmente heteroxénea, pero cun claro predominio de clérigos, avogados, intelectuais e burgueses, que impulsaron as reformas.

Documento. Taboa coa composición social dos deputados das Cortes de Cádiz

Condición	Número	%
Clero	89	29,5
Funcionarios e cargos	82	27,2
Avogados e profesións liberais	53	17,6
Militares	42	13,9
Nobres e propietarios	23	7,6
Comerciantes e industriais	12	3,9
Total	301	100

Fonte: Quintí Casals, *La representación parlamentaria en España durante el Primer Liberalismo (1800–1836)*, Lleida, Universitat, 2014, p. 82.

- Valor: mostra a base social heteroxénea pero con forte presenza relixiosa e burocrática.

Correntes ideolóxicas

- **Absolutistas (“servís”)**: Representaban a vella garda. Defendían o **Antigo Réxime** e a soberanía do rei por dereito divino. O seu principal obxectivo era o retorno de **Fernando VII** como monarca absoluto, sen ningún tipo de limitación. Rexeitaban a Constitución e calquera reforma que limitase o poder da coroa.
- **Moderados (“jovellanistas”)**: Liderados por figuras como Jovellanos, buscaban un **compromiso** entre o Antigo Réxime e as novas ideas liberais. Propuñan unha soberanía compartida entre o rei e as Cortes e defendían reformas graduais, non radicais, para evitar conflitos.
- **Liberais**: Eran a **facción máis numerosa e avanzada**. Apoiaban a soberanía nacional, a división de poderes e a creación dunha constitución. A súa maioría numérica, unida á alianza puntual cos moderados, permitiulles sacar adiante a Constitución e o resto das leis.

Procedemento Parlamentario

- **Bicéfalo:** As Cortes organizáronse en dúas partes:
 - **Pleno**, onde se tomaban as decisións finais.
 - As **Comisións**, onde se elaboraban os proxectos e se facían informes técnicos.
- Este modelo foi moi eficaz e permitiu a elaboración de leis complexas nun curto período de tempo.
- **Presenza simbólica ultramarina:** A inclusión de 31 deputados de América e Filipinas foi unha estratexia para reforzar a idea de «**España ultramarina**» e a unión con América. Aínda que a súa presenza era minoritaria, as Cortes de Cádiz sentaron as bases para a posterior **independencia das colonias americanas**.

Labor Legislativo (I)

- **Dereitos e liberdades:** A lexislación das Cortes de Cádiz desmantelou o Antigo Réxime e preparou o camiño para o liberalismo. As súas medidas máis importantes foron:
 - **Abolición dos señoríos xurisdiccionais:** Os nobres perderon o dereito a cobrar impostos e a impartir xustiza nos seus territorios, que pasaron a ser propiedade privada.
 - **Supresión dos gremios:** A abolición dos gremios permitiu a **liberdade de industria e comercio**, fomentando a libre competencia e o crecemento económico.
 - **Abolición da Inquisición** e recoñecemento da **liberdade de imprenta**, excepto para temas relixiosos.

Labor Lexislativo (II)

- **Reforma municipal:** As Cortes crearon os **ayuntamentos** como institucións electivas, co obxectivo de descentralizar o poder e dar máis autonomía ás vilas e cidades.
- **Ordenación fiscal:** Aumentouse a eficacia dos impostos ao establecer **impostos directos uniformes**, que centralizaron as finanzas do reino e permitiron sostener o exército e a administración.
- **Exército e administración:** O Exército Nacional foi reorganizado e a burocracia foi modernizada, sentando as bases para un estado máis eficaz.

Constitución de 1812: soberanía e poderes

- **Soberanía nacional:** O principio máis importante da Constitución é o da soberanía nacional. O **artigo 3** declara: «*A nación española é a reunión de todos os españois dos dous hemisferios*». Con este principio, a soberanía deixa de residir no monarca e pasa a ser da nación, convertendo á Constitución no centro do sistema político.
- **División de poderes:** Establécese un sistema de tres poderes independentes:
 - **Lexislativo:** Recae nas **Cortes unicamerais**, que posúen un gran poder, xa que son as encargadas de elaborar as leis. O rei só ten un veto transitorio.
 - **Executivo:** O **Rei** e os seus ministros son os titulares do poder executivo, pero están sometidos á lei.
 - **Xudicial:** Os **tribunais independentes** garanten a igualdade xurídica de todos os cidadáns e a aplicación das leis.

Documento. Constitución de Cádiz (1812, Título I)

“Artigo 1. A Nación española é a reunión de todos os españois de ambos os hemisferios.

Art. 2. A Nación española é libre e independente, e non é, nin pode ser, patrimonio de ningunha familia nin persoa.

Art. 3. A soberanía reside esencialmente na Nación, e polo mesmo pertence a esta exclusivamente o dereito de establecer as súas leis fundamentais.

Art. 4. A Nación está obrigada a conservar e protexer por leis sabias e xustas a liberdade civil, a propiedade e os demais dereitos lexítimos de todos os individuos que a compoñen.”

- Valor: fundamento teórico do liberalismo español e base para limitar o absolutismo.

Constitución de 1812: Dereitos e territorio

- **Dereitos fundamentais:** A Constitución de 1812 recoñecía un amplo abano de dereitos fundamentais:
 - **Liberdade de imprenta.**
 - **Inviolabilidade do domicilio.**
 - **Dereito á educación pública.**
 - **Prohibición do tormento** e as penas desproporcionadas.
- **Organización territorial:** A nación declarábase indivisible. Suprimíanse os antigos señoríos e creábanse as **provincias**, con deputacións provinciais, un paso fundamental para a modernización administrativa do Estado.

Vixencia e consecuencias.

- **Confesionalidade católica:** O **artigo 12** establecía o catolicismo como a relixión oficial do Estado. Foi unha concesión dos liberais para obter o apoio dos sectores máis conservadores e da Igrexa, que aínda tiñan un gran poder.
- **Vixencia efémera:** A Constitución de 1812, coñecida popularmente como «**A Pepa**», tivo unha vixencia moi curta. Coa volta de Fernando VII en 1814, este asina o **Decreto de Valencia**, polo que anula a Constitución e todas as leis de Cádiz, restaurando o absolutismo.
- **Legado:** A pesar da súa curta vixencia, «A Pepa» converteuse nunha **referencia para o liberalismo español e internacional** do século XIX. A súa influencia foi notable en moitas constitucións europeas e en toda América Latina.